

Alamut'ta Sünnî Bir Şeyh: III. Hasan Nev Müselman

Fatih GÜZEL
Yrd. Doc. Dr., Karatekin Üniversitesi,
fatihguzel75@hotmail.com

Özet

İslâm dünyasında siyasî ve itikadî ihtilaflara bağlı olarak ortaya çıkan Bâtınîler, uzun yıllar İslâm dünyasında kurulu düzeni sarsan, yıkıcı faaliyetlerde bulunmuşlar, pek çok değerli devlet ve din adamına suikastlar düzenleyip, topluma dehşet saçmışlardır. Bâtınîler, mevcut siyasî ve dinî düzeni yıkmak ve kendi görüşlerini kabul ettirmek için her türlü yolu mubah saymışlar, hiçbir grup hatta Yahudiler ve Hristiyanlar dahi onlar kadar Müslümanlara zarar verememiştir. Ancak 607/1210 yılında Alamut Şeyhi olan Celaleddin III. Hasan kendisinden önceki şeyhlerin itikadî olan Şîî-İsmailî inancını reddederek Sünnî İslâm inancını benimsediğini ilan etmiş, kendisine Abbâsî halifesi Nâsır li-Dinillâh tarafından “*Nev Müselman- Yeni Müslüman*” lakabı verilmiştir. Bu makalemizin konusunu Celaleddin III. Hasan Nev Müselman'ın hayatı ve Alamut şeyhliği dönemindeki faaliyetleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alamut, Bâtınî, İsmâîlî, Celaleddin III. Hasan, İran, Haşhaşi

A Sunni Sheikh in Alamut: III. Hasan Nev Muselman

Abstract

Batiniyya which arised due to political and creed disputes in the Islamic World, was engaged in an activities that demolishing established order; terrorized society by assassinating plenty of valuable statesman and cleric long years. Batiniyya accepted licit for all ways to destroy existing political and religious order and to sell on their opinions. Even Jews and Christians could not damage Muslims as they did. However, Celaleddin III. Hasan who became Alamut Sheikh in 670/1210, refused Shiite-Ismaeli belief which is creed of sheiks before him and declared that he adopted Sunni Islam belief. He was nicknamed as “nev muselman-new muslim” by Abbasid caliph Al-Nasir li-Din Allah. The subject of this article is Celaleddin III. Hasan The New Muslim's life and activities in period of his Alamut Seikh.

Keywords: Alamut, Batiniyya, Ismaili, Celaleddin III. Hasan, İran, Assasins

Giriş

İsmaililik, Hasan Sabbah ve Alamut Nizârilîği

Bâtınîlik kaynaklarda nassların zâhirî mânalarını kabul etmeyen, nassların gerçek anlamlarının ancak Allah ile ilişki kurabilen “Ma’sûm İmâm” tarafından bilinebileceği temel görüşünü savunan aşırı fırkaların ortak adı olarak geçmektedir. Gizli olmak; bir şeyin iç yüzünü bilmek” anlamındaki “batn” veya “butûn” kökünden türeyen “bâtın” kelimesine nispet ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir terimdir. Her zâhirin bir bâtını ve her nassın bir te’vili bulunduğunu, bunu da sadece Tanrı tarafından belirlenmiş veya O’nunla ilişki kurmuş masum bir imamın bilebileceğini iddia eden gruplar şeklinde tarif edilebilir.¹

Dinî ve felsefî etkilerinin yanı sıra son derece gizli bir şekilde teşkilatlanmış örgütler vasıtasıyla merkezî otoriteye karşı gelerek, siyasî faaliyetlerde bulunmuş olan Bâtınîler tarihte, İran, Irak, Horasan, Suriye, Hindistan, Bahreyn ve daha pek çok İslâm ülkesinde, farklı zamanlarda, farklı dillerde, muhtelif isimlerle ortaya çıkmışlardır.

Bâtınîler, Şîî-İsmâîli-Nizârî itikadına sahiptirler. Ca’fer Sâdık’ın 148/765 yılında vefatından sonra Şîî itikadına göre imametini Ca’fer’in büyük oğlu İsmail ve onun oğlu Muhammed b. İsmail’in hakkı olduğunu iddia eden Şîî gruba İsmâîliyye denir. İsmâîlîler 296/905 yılında Ubeydullah el-Mehdî ile Tunus’ta Fâtımî Devletini kurmuşlardır. Zamanla Fatımîler bütün kuzey Afrika’yı Suriye, Yemen ve Hicaz’ı ele geçirerek Mısır merkezli büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Sekizinci Fatımî halifesi Mustansır’ın vefatından sonra küçük oğlu Müsta’lî, ordu komutanı Bedr el-Cemâlî’nin desteği ile hilafeti ele geçirerek abisi Nizâr’ı öldürmüştür. Fatımîler arasındaki iktidar mücadeleleri İsmailîlerin bölünmesi ile sonuçlanmıştır. Hasan Sabbah başta olmak üzere İran merkezli İsmailîler, Nizar ve onun neslinin İslâm dünyasının tek hâkimi kabul ederek, Mısır’daki resmi devletle ilişkilerini koparmışlardır. Bundan sonra İsmailîlik, Müstâ’liyye ve Nizârîyye olmak üzere ikiye ayrılmıştır.²

Nizârî İsmailîliğinin en büyük destekçisi Hasan Sabbah’tır. 438/1046 yılında Kum şehrinde Yemen asıllı Şîî bir ailenin çocuğu olarak doğan Hasan Sabbah 17 yaşına kadar Şîî-Caferî itikadına göre eğitim almıştır. İsmailî propagandasından etkilenen Hasan Sabbah İsmailîyye mezhebini kabul etmiştir. 471/1078 yılında Fatımîlerin başkenti Kahire’ye giden Hasan Sabbah, üç yıl sonra Fatımî devlet yöneticileriyle anlaşamadığından dolayı kaçarak İran’a geri dönmüştür. Dokuz yıl boyunca bütün İran’ı dolaşarak İsmailî-Nizârî itikadının propagandasını yapan Hasan Sabbah, zaman zaman

¹ Avni İlhan, “Bâtınîyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA) (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992), c. V, s. 190-191.

² Mustafa Öz, “Nizârîyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA) (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), c. XXVII, 200.

Selçuklu devlet adamlarının takibatına uğramıştır. En büyük desteği Kuzey İran'da Gilan, Mazenderan ve Deylem'deki asi ruhlu savaşçı dağlı kabilelerden bulan Hasan Sabbah, bu bölgedeki Alamut kalesini ele geçirerek siyasi faaliyetleri için üs haline getirmiştir. Bundan sonra İsmailî-Nizârilere, Bâtınîler olarak adlandırılacaktır.³

Bâtınîler, kurucuları olarak kabul edilen Hasan Sabbah'tan itibaren İran'ın kuzeyinde Hazar Denizi kıyılarında bulunan Deylem ve Mâzenderân bölgelerinin sarp dağlarında muhkem kaleleri ele geçirmişlerdir. Bu dağlık bölgenin halkı savaşçı ve başına buyruk bir halktı. Deylem ve Mâzenderân bölgeleri İran'da İslâm'ı en son kabul eden bölgelerdir. Ayrıca bu bölgeler İslâm'ı Şîî davetçiler vasıtasıyla kabul ettiklerinden dolayı canlı bir Şîîlik merkeziydi. Sünnî İslâm'ı temsil eden Abbâsî halifesine karşı daima mücadele halindeydiler. Bâtınîlerin başkenti ise Elburz dağ çemberinin tam ortasında yer alan dev gibi bir kaya zirvesinin tam tepesinde, yaklaşık 2 bin metre irtifada kurulan Alamut kalesiydi. Bu kale dışı kapalı, verimli bir vadiye hâkim durumdaydı. Vadinin uzunluğu 54 km, eni ise 5 km civarındaydı. Bu vadiye dik ve çıkıntılı kayalar arasından dar bir boğazla giriliyordu. Bu bölge istilaya kapalı, savunulması kolay bir bölgeydi.⁴ Alamut kalesi 483/1090 yılında Hasan Sabbah tarafından hile ile geçirilmiş, ancak Hasan Sabbah kaleni eski sahibine kalenin bedeli olarak üç bin dinar ödemiştir.⁵ Bâtınîler, Alamut kalesi merkez olmak üzere kayalık ve dağlık alanları mesken tutarak Selçuklu Devleti bünyesinde bağımsız bir yapı kurmuşlardır. Alamut kalesine yerleşen Hasan Sabbah, Bâtınîler için tehdit teşkil eden devlet ve din adamlarına suikastlar düzenleterek İslâm toplumu içinde büyük kargaşaya sebep olmuştur.

Hasan Sabbah, siyasi cinayetlerini özel olarak seçip yetiştirdiği, kendisine körü körüne bağlı fedailerce gerçekleştiriyordu. Fedailerin hayatları onun iki dudağı arasındaydı. Bir fedai Hasan Sabbah'ın "öl" emriyle kendisini ölüme atardı.⁶ Her ne kadar birçok tarihçi kabul etmese de rivayetlere göre; seçilen cahil fedailere Hasan Sabbâh, haşîş çektirerek zihinlerini bulandırıyor, sonra da Ehl-i Beyt mensuplarının mâruz kaldığı zulümleri anlatıp içlerini intikam hisleriyle doldurarak, onları Nizârî-İsmâîlî imamı uğrunda canlarını feda etmeye şartlandırıyor. Cennette kendilerini bekleyen mutluluğun bir örneğini önceden tatmaları için bal, ceviz, haşhaştan oluşan özel karışımdan yedirilen fedailer kendilerinden geçerek hayallere dalarlar, çeşitli güzellikler içerisinde bir süre tutulduktan sonra dinî vazife olarak verilen suikastlarını gerçekleştirirlerse bu cennet bahçelerinde en güzel şekilde ağırLANACAKLARINA

³ Ebuzziya Tefik, *Hasan bin Sabbah*, (Kostantiniye: Matbaa-i Ebuzziya, 1300), s. 32.

⁴ Abdülkerim Özeydin, "Alamut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA) (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), c. II, s. 336.

⁵ Cüveynî Alaaddin Ata Melik (681/1283), *Tarih-i Cihan Güşâ*, (çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK Yayınları, 2013), s. 550.

⁶ Ebuzziya Tefik, s. 32.

inandırılırlardı.⁷ Fedailer kendilerini inandıkları davaya feda etmeye hazır, intihara meyilli, son derece tehlikeli gençlerdi. İhtiyaç halinde harekete geçmek için kendilerini kurbanlarının yanında seyis, hizmetçi, asker vb. şekillerde kamufle ederlerdi. Bâtnîlere göre fedailer zalimleri cezalandıran adanmış gençlerdi. Onlara büyük övgüler düzülmüş, isimleri ve başardıkları görevler Alamut ve diğer kalelerde başköşelere asılmıştır.⁸

Miladi XIII. yüzyılın sonlarına doğru Venedikten Çin'e yolculuk eden Marco Polo İran Bâtnîlerini şöyle anlatmaktadır: “Şeyh, çok büyük iki dağın arasındaki görkemli bir vadide oturuyordu. Hiç görülmemiş genişlikte ve güzellikte bir bahçe yaptırmıştı. Burada dünyanın tüm çiçek ve meyvelerinden, bitkilerinden ve bulabildiği ağaçlardan bolca vardı. Hiç kimsenin görmediği kadar güzel evler ve saraylarda dünyanın en güzel hanımları ve genç kızları yaşıyordu. Bunlar her türlü enstrümanı çalmayı, ahenkle şarkı söylemeyi gayet iyi biliyorlardı. Şeyh, adamlarına bu bahçenin cennet olduğunu anlatıyordu.”

“Şeyh, bu dağın sakinlerinin, on iki ile yirmi yaş arasındaki tüm oğlan çocuklarını yakınında, sarayında tutuyordu. Kimi zaman kendisine savaş açan ya da düşmanı olan bir beyi ortadan kaldırmayı dilediğinde, bu gençlerden bazılarını gizli cennete koyuyor, uyuşturucu verilen gençler hemen uykuya dalıyorlardı. Bahçeye taşınan gençler uyanıp da kendilerini bu kadar harikulade bir yerde bulduklarında, Şeyhin her istediğini yapmaya hazır hale geliyorlardı. Şeyh, cennette bulunmuş olan genç delikanlılardan çoğunu, çok uzak olmayan bir mesafeye gönderir ve onlardan tarif ettiği adamı öldürmelerini isterdi. Bunun üzerine gençler anında giderler ve efendilerinin söylediğini yaparlardı. Çoğunlukla suikastı gerçekleştiren fedai de yakalanarak öldürülürdü. Canlı yakalanan fedâiler ise kısa süre sonra cennete olacaklarını düşünerek ölmekten başka bir şey dilemezlerdi.”⁹

İslâm dünyasını dehşete düşüren fedailer, Bâtnîlerin gözünde zalimleri ve gasıpları cezalandıran, imanları uğruna ölümü hayata tercih eden seçkin bir müfrezeyi ifade ederken, düşmanlarının gözünde ise din ve topluma karşı kanlı bir entrika içinde bulunan fanatiklerdi. Onları öldürmek, yeryüzünü onların kirinden temizlemek, sultanların ve kralların aslı görevidir. Onlarla dost olmak, onlarla evlenmek asla caiz değildir. Bir Rafızî'nin kanını dökmek, gayr-i müslim yetmiş haçlıyı öldürmekten daha hayırlıdır.¹⁰

Bâtnî fedailer Alamut'tan aldıkları emir gereği Sünnî devlet adamları, din adamları, tüccarlar ve toplumun ileri gelenlerine yaptıkları cüretkâr suikastlarla İslâm toplumunu dehşete düşürmüşlerdir. Fedailerin İslâm

⁷ Laurence Lochart, “Hasan Sabbah ve Haşîşiler”, çev. Süleyman Tülücü, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26, (2006): 231.

⁸ Onur Kutlu Şentürk, “Ortaçağ Nizârî İsmâîlilerinde Fadailik Kurumu”, (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), s. 341-346.

⁹ Bernard Lewis, *Haşîşiler Ortaçağ İslâm Dünyasında Terörizm ve Siyaset*, (çev. Ali Aktan, İstanbul: Sebil Yayınları, 1995), s. 40.

¹⁰ Lewis, s. 41.

dünyasına verdikleri dehşeti makalemizin konusunu teşkil eden Alamut şeyhiyle çağdaş olan tarihçi İsfahanî (597/1201) şöyle anlatmaktadır;

“İsmâîlîler yollardan emniyeti kaldırdılar. İleri gelenlere ölüm getirdiler. Bunlardan bir kişi öldürüleceğini bilerek bir topluluğa hücum eder, öldürebildiğini öldürürdü. Sultanlar bunlardan kendilerini korumaya çare bulamadılar. Halk onlar konusunda ikiye ayrıldı. Bir kısmı bunlarla düşman olarak savaştı. Bir kısmı da onlarla sulh anlaşması imzaladı. İsmâîlîlere düşmanlık yapanlar onların saldırılarına maruz kalmaktan korkarak yaşadılar. Onlarla anlaşma yapanlar ise onların suç ortağı olmakla suçlandılar. Her iki halk grubu da tehlike altında kaldı. Birçok insan günahsız yere İsmâîlî olmakla suçlandı. İnsanların tek derdi onların saldırısından korunmaktı.”¹¹

Alamut şeyhi II. Hasan ve ondan sonra şeyh olan II. Muhammed zamanında Bâtınîlik itikadı bir değişime uğramıştır. Şeyh II. Hasan kıyamet doktrini olarak isimlendirilen ve İslâm şeriatını ortadan kaldırmaya amaçlayan bir düşünce sistemini uygulamaya koymuşlardı. Bu sisteme göre; asıl olan kişinin Allah’a ulaşmasıdır. Allah’a ulaştıktan sonra amel gerekmez. İbadetler kendisini aşamamış insanlara emredilmiştir. Kendini bulan, Allah’a ulaşan bir kul için şer’î vecibeler kalkmıştır. İnsan her vesile ile gönlünü Allah’a çevirmeli, şeriatın hükümlerinden ve zamanı geçmiş olan, göstermelik ibadet geleneklerinden vazgeçmelidir. Allah günde beş vakit namaz ibadetini emretmiştir. Ancak bu hüküm tamamen zâhirîdir. Asıl olan günde beş vakit namaz değil, kişinin daima Allah’a dönük bir kalbe sahip olmasıdır.¹²

Şeyh II. Muhammed, babasının ortaya koyduğu kıyamet doktriniyi sıkı bir şekilde uygulamaya koymuş, karşı koyanları acımasızca öldürmüş, kendisi de bu doktrine karşı gelen akrabalarınca 607/1210 tarihinde zehirlenerek öldürülmüştür.¹³

Alamut Şeyhi Celaleddin III. Hasan Nev Müselman

Alamut Şeyhi II. Muhammed’in iki oğlu vardı. 562/1166 tarihinde doğan büyüğünün adı Celaleddin lakabıyla anılan Hasan’dı. Babası daha onu çocuk yaşta iken kendi yerine namzet olarak tayin etmişti. Hasan büyüyünce babasının sapıklık ve her şeyi mubah görme düşüncelerinden uzak durmaya başladı. Bu nedenle babasıyla arasına soğukluk girdi. Her ikisi de birbirinden çekinmeye ve uzak durmaya başladılar. Oğlunun tertipleyeceği bir suikasttan çekinen II. Muhammed elbisesinin altında zırh bulunduruyordu. Çok sayıda fedai II. Muhammed’i oğlu Hasan’a karşı korumakla görevlendirilmişti.¹⁴ III. Hasan’ın gençlik yıllarından itibaren Bâtınîliğin mubah gördüğü kötü

¹¹ İmadüddin Katib Muhammed b. Muhammed b. Hamid el-İsfahanî (597/1201), *Kitabu Tarihi Devleti Âli Selcuk*, (Bündari Muhtasarı Mısır: Şerikettü Tab’ı Kütübü’l-Arabiyye, 1318/1900), s. 62.

¹² Cüveynî, s. 565; Reşidüddin Fazlullah Hemadânî (718/1318), *Câmîü’t-Tevârih*, (yayımlayan Ahmet Ateş, Ankara: TTK, 1957), s.168-169.

¹³ Cüveynî, s. 571; Reşidüddin, s. 168-169; James Waterson, *Alamut’un Fedâileri*, (çev. Özgür Özol, İstanbul: İkon Yayınları, 2012), s.214.

¹⁴ Cüveynî, s. 572-.

hallerden vazgeçtiğini, Alamut şeyhi olduğu takdirde bidati kaldıracacağını, İslam akaidine riayet edeceğini, Bağdat halifesine ve bölge hükümdarlarına gönderdiği gizli mektuplarla bildirdiği kaynaklarda yer almaktadır.¹⁵ Ayrıca dönemin Abbâsî halifesi Nâsır li-Dinillâh'ın Alamut şeyhi Celeleddin Hasan'a mektup yazarak, babasının ve dedesinin döneminde kaldırılan İslâmî uygulamalara dönülmesini, aksi takdirde yok olacaklarını bildirdiği hususu da bazı kaynaklarda yer almaktadır.¹⁶ Alamut şeyhi II. Muhammed'in korktuğu başına geldi. 10 Rebiülevvel 607/ 1 Eylül 1210 yılında zehirlenerek öldürüldü.¹⁷

Babası II. Muhammed'in öldürülmesi üzerine Alamut şeyhi olan III. Hasan, söz verdiği şekilde babasının uygulamaya koyduğu kıyamet doktrininden vazgeçmiştir. Müritlerini ve tabilerini İslâm inancına uymayan davranışlardan men etmiş, hâkim olduğu bölgelerde mescitler yaptırarak, Sünnî din âlimlerini Alamut'a davet etmiştir. Ayrıca III. Hasan, Halife Nâsır li-Dinillâh ve İslâm hükümdarlarına, babalarının ve dedelerinin takip ettiği yolu terk edip İslâm akaidini kabul ettiğini, İslâm devletleriyle siyasî ilişkiler kurmak istediğini bildirdiği mektuplar göndermiştir.¹⁸ En sıcak ilgiyi Halife Nâsır li-Dinillâh'tan gören Celeleddin III. Hasan halifenin kendisine verdiği yeni Müslüman anlamına gelen "Nev Müselman" lakabıyla tanınmıştır.¹⁹

İsmâili-Bâtınî itikadına sahip Alamut şeyhleri Nizar'ın* soyundan geldikleri iddiasıyla kendilerini İslâm dünyasının meşru lideri olarak kabul ediyorlardı. Ancak Celeleddin III. Hasan 608/1211 yılında bu iddiadan vazgeçerek, Sünnî İslâm dünyasının lideri Abbâsî halifesi Nâsır li-Dinillâh'a sadakat yemini etmiştir. Daha sonra Celeleddin III. Hasan, Abbâsî halifesine bağlılığını bildirmek üzere Bağdat'a bir elçi heyeti göndermiştir. Zehebî'nin bildirdiğine göre Celeleddin III. Hasan, halifeye elçisiyle birlikte 200 fedai ile üzerinde

¹⁵ Laurence, Lochart, "Hasan Sabbah ve Haşîşiler", (çev. Süleyman Tülücü, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26, (2006): 228.

¹⁶ Zehebî Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhü'l-İslam ve Vefeyâtü'l-Meşâhir ve'l-A'lâm*, (thk. Beşar Avad Ma'ruf, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1424/2003), c. XIII, s. 690.

¹⁷ Cüveynî, s. 573.

¹⁸ Sibt İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Kızıoğlu, *Mirâtü'z-Zamân fi Târîhi'l-A'yan*, (Haydarabat: Dairetü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1370/1951), c. VIII/2, s. 555; İbnü'l-Esîr İzzüddin b. Ebî'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh*, (thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1987), c. X, s. 357; Ebü'l-Ferec İbnü'l-İbrî Barhebraus Yuahanna, *Abû'l-Farac Tarihi*, (trc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yayınları, 1945), c. II, s. 494; Cüveynî, s. 573; Zehebi, c. XIII, s. 24; Yâfiî Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemâni, *Mir'âtü'l-Cenân ve İbretü'l-Yakzân fi Ma'rifeti Havâdisi'z-Zamân*, (nşr. Halil Hasûr, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1471/1997), c. IV, s. 13; İbnü'l-Furat, Nasîrüddin Muhammed b. Abdürrahim b. Ali, *Târîhu İbni'l-Furat*, (thk. Hasan Muhammed Şemma', Basra: 1970), c. I, s. 120; Barthold, Vasilij Viladimiroviç, *Halife- Sultan*, (çev. İlyas Kamalov, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006), s. 66-67.

¹⁹ Wilferd Madelung, "İsmâilîlik: Eski ve Yeni Davet", (çev. Muzaffer Şen, *Dini Araştırmalar Dergisi* 25,(2006): 285; Ferhad Daftary, *İsmaililer: Tarihleri ve Öğretileri*, (çev. Erdal Toprak, İstanbul: Doruk Yayınları, 2005), s. 96.

* Sekizinci Fatmî halifesi Ebû Temîm Ma'ad el-Müstansir billâh'ın oğullarından biri, veliaht tayin edildiği halde babasından önce vefat ettiğinden dolayı İsmailîye imamı olamamıştır.

kelime-i şehadet yazan bir bayrak göndermiştir. Alamut heyeti bu bayrakla birlikte kelime-i şahadeti bağıra bağıra Bağdat sokaklarında dolaşmıştır.²⁰

Alamut hâkimi Celaleddin III. Hasan, İslâm şerâitini kabul ettiğini ilan edince, Sünnî toplum bu korkunç düşmanların ihtidasını şüpheyile karşılamışlardır. Celaleddin III. Hasan ihtidasında samimi olduğunu ispatlamak üzere Alamut kalesine en yakın şehir olan Kazvin'in ileri gelenlerinden müteşekkil bir heyetin Alamut kütüphanesini teftiş edebileceğini, heyetin tasvip etmediği eserleri çıkarıp, yakacağını duyurmuştur. Celaleddin III. Hasan gerçekten Kazvin delegelerinin önünde onların Alamut kütüphanesinden ayıklayıp çıkardıkları eserleri yaktırıştır. Daha sonra Celaleddin III. Hasan, Kazvin heyetine İslâm şerâitini ve hükümlerini kabul ettiğini, atalarının ve geçmişlerinin dalalet ve sapıklıklarından kurtulduğunu beyan ettiği bir ahitname vermiştir. Celaleddin III. Hasan yazdırdığı ahitnamede babası ve dedesinin adının geçtiği yerlere "Allah kabirlerini ateşle doldursun" ifadesini yazdırmış, ayrıca heyetinin önünde atalarına ve İsmâîlî davetçilere beddua ve lanet etmiştir.²¹

Bir Alamut şeyhinin Sünnî İslâm dünyasının lideri olan Abbâsî halifesine tabi olması son derece önemlidir. Bâtınîler, Sünnî İslâm inancının düşmanı olduklarından Sünnî İslâm'ın reisi olan Abbâsî halifeleri de daima onların dehşet uyandıran fedailerinin hedefindeydiler. Abbâsî halifesi Müsterşid 531/1136 yılında, halife Râşid de 532/1138 yılında Bâtınî fedailerce öldürülmüş, onların öldürülmesiyle Alamut'ta yedi gün boyunca bayram ilan edilmişti. Halife Nâsır li-Dinillâh da hilafete geçişinin ilk yıllarında 578/1182 yılında Bâtınî fedailerin suikast teşebbüsüne maruz kalmış, ancak fedailer halifenin yerine bir saray hâcibini öldürmüşlerdir.²² Yine halifenin vezirlerinden Ubeydullah b. Yunus vezirlikten azledildikten sonra çıktığı hac yolculuğunda 592/1196 yılında Bâtınî fedailerin suikastı sonucunda öldürülmüştür.²³

Yine bu dönemde Bâtınîler İslam toplumunda siyasî cinayetlerle dehşet saçarken, kendileri de takibata maruz kalıyorlardı. İsmâîlî inanca tabi olan birçok kimse fedai oldukları gerekçesi ile öldürülmekteydi. Celaleddin III. Hasan'ın Alamut şeyhi olmasından kısa bir süre önce 600/1202 yılının Ramazan ayında Vâsıt şehrinde halk bâtınî olduklarına inandıkları kimseleri öldürerek cesetlerini yakmışlardır. Muhammed b. Usabbe ez-Zekî isimli bir şahıs İran'dan gelerek Vâsıt'a yerleşmiş, zamanda da etrafında bir cemaat teşekkül etmişti. Muhammed b. Usabbe'nin taraftarlarından bir sabuncu ile

²⁰ Zehebî, c. XIII, s. 691.

²¹ Cüveynî, s. 574; Waterson, s. 218.

²² Eyyübî, Muhammed b. Takıyyüddin Ömer İbn Şahinşah, *Mizmârü'l-hakâik ve Sırrü'l-Halâik*, (thk. Hasan Hebeş, Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyeti'l-Âmme li'l-Kitâb, 2005), s. 118.

²³ Ebû Şâme, Şihabüddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. İsmâîl, *Kitâbü Ravzateyn fi Ahbâri Devleteyn en-Nûriyye ve's-Selâhiyye*, (thk. İbrahim Şemsüddin, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2002), c. V, s. 9; İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felah Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtü'z-Zehab fi Ahbâri men Zehab*, (thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1991), c. IV, s. 313.

halktan bir marangoz arasında çıkan bir kavga sonucunda sabuncu öldürülmüştür. Marangozun, Muhammed b. Usabbe'nin taraftarlarınca tehdit edilmesi üzerine galeyana gelen halk Muhammed b. Usabbe'nin evini kuşatmıştır. Muhammed b. Usabbe'yi korumak için harekete geçen taraftarları ile halk arasında çıkan çatışma sonucunda Muhammed b. Usabbe ve taraftarlarından yaklaşık otuz kişi öldürülmüş, cesetleri de yakılmıştır. Çatışmalar ancak askerlerin müdahalesi ile sona ermiştir.²⁴ Dolayısıyla Alamut şeyhinin Abbâsî halifesi ile anlaşmış olması toplumdaki infiali sonlandırma adına her iki taraf açısından da olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Nâsır li-Dinillâh kendinden önceki halifelerin aksine muktedir ve dünyevi iktidara da sahip olmak isteyen bir halifeydi. 575/ 1180 tarihinde hilafet makamına gelişinden itibaren Abbâsî halifeliği âdeta bir devrime uğramıştır. İki yüz elli yıldan beri önce ordu komutanları, daha sonra sultanlar tarafından yetkileri ellerinden alınan Abbâsî halifeleri sadece ismen İslâm dünyasının başkanı haline gelmişlerdi. Halife Nâsır li-Dinillâh'ın iki hedefi vardı; Irak ve İran'da halifenin yönetiminde her türlü dış müdahaleden uzak, bağımsız bir dini devlet kurmak, İslâm dünyasının tamamına Abbâsî halifenin manevi nüfuz ve otoritesi altında birleştirmek. Halife Nâsır li-Dinillâh hedeflerine ulaşabilmek için dış güçlerle mücadelenin yanı sıra İran ve Irak'ta parçalanmış olan sosyal yapının da kendi otoritesi altında birleştirilmesi gerektiğinin farkındaydı. Bu amaçla Halife Nâsır li-Dinillâh, Ehl-i sünnet inancı dışında kalan Şîi-Ca'ferî ve Şîi-İsmâîlî gruplarla yakınlaşmaya çalıştı. O dönemde uyguladıkları terör sebebiyle İslâm dünyasında dehşet uyandıran Bâtınî gruplar, sahip oldukları sayısının çok çok üzerinde bir etkiye ve güce sahiptiler. Halife Nâsır li-Dinillâh müşterek düşmanları olan Selçuklulara karşı İsmailî-Bâtınî inancına sahip Alamut şeyhi ile anlaşmanın ve uzlaşmanın yollarını aradı.²⁵

Sünnî İslâm'a döndüğünü ilan eden Celaleddin III. Hasan 608/1211 yılında annesini ve kızını da hacca göndermiştir. Bağdat'a halifenin yanına uğrayan Celaleddin III. Hasan'ın heyetine, halife tarafından Harezmi heyetinden daha fazla iltifat edilmiş, İsmâîlî heyeti, protokolde Harezmi heyetinden daha öne alınmıştır.²⁶

Celaleddin III. Hasan dönemin en güçlü İslâm hükümdarlarından Harezmsah Alaüddin Muhammed ile de ilişkilerini düzeltmek istemiş ancak bu teşebbüsünde başarılı olamamıştır. Bilakis Harezmsah Muhammed siyasi rekabet halinde olduğu Halife Nâsır li-Dinillâh'ın meşru halife olmadığını

²⁴ İbnü's-Sâî, Ebû Talib Taceddin Ali b. Enece b. Osman , *el-Câmiü'l-Muhtasar fi Unvâni't-Tevârih ve Uyûni's-Siyer*, (nşr. Mustafa Cevad, Bağdat: Matbaatü's-Süryaniyye el-Katolikiyye, 1934), c. IX, s. 96.

²⁵ Zehebî, c. XIII, s. 690; Faruk Ömer Fevzi, *el-Hilafetü'l-Abbâsiyye : es-Sukût ve'l-İnhîyâr*, (Amman: Dârü'ş-Şurûk, 1998), s. 211.

²⁶ İbnü'l-Esîr, c. X, s. 356; İbnü'l-Furât, c. V, s. 120; Nesevî, Şihabüddin Muhammed b. Ahmed b. Ali, *Sîretü Sultan Celâlüddin Menkübirtî*, (thk. Hafız Ahmed Hamdi, Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1953), s. 12; Cüveynî, s. 574.

ilan etmiş, halifenin Müslümanlara son derece zarara veren Bâtınîlerle işbirliği yapmış olmasını da onun üzerine sefer düzenlemesini gerekçelerinden biri olarak göstermiştir.²⁷

Sünnî İslam akidesini benimsediğini ilan eden Celaleddin III. Hasan Sünnî devlet adamlarıyla birlikte halifenin emriyle askeri seferlere de iştirak etmiştir. Irak Selçuklu Devletinin 1196 yılında yıkılmasından sonra güçlü emirler buldukları bölgeleri ele geçirerek bağımsız hareket etmeye başlamışlardı. Bunlardan biri de Hemedan, İsfehân ve Heyt bölgelerini ele geçiren emir Mengli idi. Halife Nâsır li-Dinillâh, Irak-ı Acem'e hâkim olan emir Mengli'ye karşı Azerbaycan hâkimi Özbek ve İsmâilî lideri Celaleddin III. Hasan ile ittifak kurmuştur. Bu sefere Celaleddin III. Hasan bizzat katılımıyla ilk defa bir Bâtınî şeyhi ordusunun başında korunaklı Alamut kalesinden uzaklaşmıştır.²⁸ Halife, Atabek Özbek ve Celalüddin III. Hasan arasında yapılan ittifak anlaşmasına göre Mengli'nin bertaraf edilmesinden sonra ele geçirilen bölgeler üç müttefik arasında paylaşılacaktı. Halife Nâsır li-Dinillâh memluklerinden Muzafferüddin Sungur komutasında büyük bir ordu hazırlayarak Mengli üzerine gönderdi. Halife Nâsır li-Dinillâh'ın teşkil ettiği müttefik ordusuna karşı koyamayan Mengli yakalanarak öldürüldü. Mengli'nin başı Atabek Özbek tarafından Bağdat'a halifeye gönderildi. Hâkim olduğu bölgeler ise Halife Nâsır li-Dinillâh, Atabek Özbek ve Celalüddin III. Hasan arasında taksim edildi. Bu taksimatta Celaleddin III. Hasan'ın payına Ebher ve Zencan şehirleri düşmüştür.²⁹

Bu sefer münasebetiyle Celaleddin III. Hasan yaklaşık olarak bir buçuk yıl Azerbaycan, Arran ve Irak'ta bulunmuştur. Celaleddin III. Hasan, Alamut dışında kaldığı süre içinde Azerbaycan Atabeği Özbek ile güçlü dostluk bağları kurmuştur. Bu sefer esnasında Celaleddin III. Hasan'ın askerlerinin maaşları Atabek Özbek tarafından ödendiği gibi Şeyh ve yakın adamlarının ihtiyaçları için her gün bin dinar gönderilmiştir.³⁰

Mengli üzerine tertip edilen seferden sonra Alamut kalesine dönen Celaleddin III. Hasan, Sünnî Gilan emirlerinin kızlarıyla evlenmek istemiştir. Celaleddin III. Hasan'a güvenemeyen Gilan emirleri halifenin kefil olması halinde kızlarını Celaleddin III. Hasan'a vereceklerini bildirmişlerdir. Halifenin araya girmesi Celaleddin III. Hasan, dört Gilan prensesi ile evlenmiş, bu evliliklerin birinden bir sonraki Alamut şeyhi Alâeddin dünyaya gelmiştir.³¹

Her ne kadar Celaleddin III. Hasan Sünnî akideyi benimsese de onun döneminde de Sünnî devlet adamlarına fedailerce suikastlar düzenlemiştir. Bu dönemde suikast gerçekleştirilen Sünnî liderlerin Abbâsî halifesi Nâsır li-

²⁷ Cüveynî, s. 335.

²⁸ Cüveynî, s.575.

²⁹ Cüveynî, s.575.

³⁰ Cüveynî, s.575.

³¹ Cüveynî, s. 575.

Dinillâh'ın muhalifi olmaları bu suikastlar da onun parmağının olduğu iddialarına sebebiyet vermiştir.³² Döneme yakın tarihçilerden Cüveynî halifenin isteği üzerine Celaleddin III. Hasan'ın Bağdat'a fedailer gönderdiğini, ayrıca fedailerin halifenin emrine amade kılındığını iddia etmektedir.³³

Celaleddin III. Hasan döneminde suikasta uğrayan ilk Sünnî devlet adamı Irak-ı Acem valisi Ağlamış'tır. Atabek Özbek kendi hissesini düşen bölgeyi kardeşi Azerbaycan hâkimi Ebu Bekir'in memluklerinden Ağlamış'a iktâ olarak vermişti. Ağlamış bir müddet Harezmsah'ın hizmetinde kaldıktan sonra Atabek Özbek'e intisap etmiş ve Mengli ile yapılan savaşta büyük yararlılar göstermişti. Ancak Ağlamış kendisini Özbek'ten ziyade Harezmsah Muhammed'e bağlı hissediyordu. Bu nedenle hâkim olduğu topraklarda Harezmsah Muhammed adına hutbe okuttu. Böylece Harezmsah Alaüddin Muhammed hükmünü Irak-ı Acem'e kadar yaymış oluyordu. Abbâsî hilafetine siyasi iktidar kazandırmak isteyen halife Nasır li-Dinillah ile Haremşah arasında siyasi rekabet bulunuyordu. Ağlamış'ın Irak hâkimiyetinden rahatsız olan Nâsır li-Dinillâh, Harezmsah'ın gücünden çekindiği için ona karşı açıktan harekete geçememiştir. Halifenin isteği üzerine Alamut hâkimi Celalüddin III. Hasan emriyle tertiplenen bir suikast sonucu Ağlamış öldürülmüştür. Katil işlemi, Ağlamış hacdan dönen Irak-ı Acem hacılarını karşılamaya çıktığı sırada hacı kıyafeti giyen Bâtîni fedailerce gerçekleştirilmiştir.³⁴

Celaleddin III. Hasan döneminde Bâtîni fedailerce öldürülen şahıslardan biri de Mekke emirinin amcasının oğludur. Hicaz bölgesinde Mekke merkez olmak üzere Ehl-i bey'ten Katade b. İdris hüküm sürüyordu. Katade b. İdris, Abbâsî hanedanını hilafeti Ehl-i bey'ten çalan gasıplar olarak gördüğünden halifenin adını hutbede okutmuyordu. Ayrıca Mekke'de ezan Şîi tarzında okunuyordu. 608/1211 yılında Celaleddin III. Hasan'ın annesi hacda iken Mekke emiri Katade b. İdris'in amcasının oğlu bir Bâtîni fedai tarafından öldürülmüştür. Asıl hedefin kendisi olduğunu amcasının oğlunun yanlışlıkla öldürüldüğünü düşünen Emir Katade, Alamut'tan gelen hacılarında aralarında bulunduğu Irak hacılarının üzerine asker sevk etmiştir. Çok sayıda Iraklı hacı, Katade b. İdris'in askerleri tarafından öldürülmüş, malları da yağmalanmıştır. Iraklı hacılar perişan bir şekilde hac ibadetini yerine getiren Salâhaddin Eyyübî'nin kız kardeşi Rebia Hatun'a sığınmışlardır. Rebia Hatun refakatinde bulunan Emîr Salar vasıtasıyla Katade b. İdris'den Iraklı hacıları rahat bırakmasını istemiştir. Emîr Katade, Salar'a Bâtîni fedâinin gerçek hedefinin kendisi olduğunu, suikastın halifenin isteği ile gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Emîr Salar'ın tehditleri neticesinde Katade b. İdris, öldürülen amcasının oğlu için 100 bin dinar kan bedeli karşılığında Iraklı hacıları rahat bırakmayı kabul etmiştir. Celaleddin III. Hasan'ın annesi ancak 30 bin dinar

³² Zehebi, c. XIII, s. 691.

³³ Cüveynî, s. 334.

³⁴ İbnü'l-Esîr, c. XII, s. 316; Nesevî, s. 3; Cüveynî, s. 334.

ödeyebilmiştir. Katade b. İdris'in adamlarının Iraklı hacılardan yağmaladığı malların bedeli ise bir milyon dinar civarındaydı.³⁵

Celâleddin III. Hasan dönemin güçlü Sünnî İslâm devletlerinden Eyyübîlerle de anlaşma sağlamak amacıyla Suriye Nizârî İsmâîlilerine Eyyübî yöneticileri ile daha iyi ilişki kurmalarını emretmiştir. Bu talimata uyan Suriye Nizârîleri, Eyyübîlere destek vermek için 609/1213 yılında Antakya Kontu IV. Behemond'un oğlu Raymond'u öldürmüşlerdir. IV. Behemond'un öç almak için Kevâbî Kalesi'ni kuşatması üzerine Bâtınîlere destek için, Eyyübîlerin kuvvet yollaması ile Haçlılar, kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır.³⁶

Halife Nâsır li-Dinillâh, İslâm dünyasına hâkim hükümdarlar ve devlet adamları için korkunç bir tehdit olan Batînî fedailerden siyasî hedeflerini gerçekleştirmesi için hem istihbarat hem de suikast yönünden istifade etmiştir. Halifenin istihbarat teşkilatı öylesine etkili idi ki ondan Bağdat halkı nasıl korkuyorsa Mısır ve Hint halkı da aynı şekilde korkuyordu. Sultanlar ve ileri gelen yöneticiler özel toplantılarında bile halifenin adı geçtiğinde ona ulaşır endişesiyle seslerini kısar konuşamazlardı. Bu durum halifenin gücünü ve heybetini artırmıştır.³⁷

Halife Nâsır li-Dinillâh'ın istihbarat ve suikast faaliyetlerinde kullandığı Bâtınîlerin, o dönemin büyük devlet adamlarının en yakınına kadar sızlamaları ile ilgili ilginç hikâyeler anlatılmaktadır. Bir defasında Halife Nâsır li-Dinillâh'ın mücadele halinde olduğu Harezmsâh Celaleddin'e Alamut'tan bir elçilik heyeti gelmişti. Alamut elçilik heyeti Harezmsâh'ın veziri Şerefü'l-mülk tarafından ağırlandı. Alamut elçisi biraz da Harezmsâh'ın vezirinin gözünü korkutmak amacıyla şöyle demiştir: *"Sizin buradaki ordunuzda, o kadar çok fedailerimiz vardır ki hasekilerinizden ayırt edilemez. Bir kısmı sultanın kapıcı başı tarafından istihdam edilirken, bir kısmı da senin ahırlarında hizmet vermektedir."* Vezir, İsmâîlî fedailerin bir kısmını görmek isteyip ısrar edince, Alamut elçisinin çağrısı üzerine Vezir Şerefü'l-mülk'ün hizmetkârlarından beş İsmâîlî ortaya çıkmıştır. Karşılaştığı durum karşısında dehşete düşen vezir, sırtından kaftanını çıkararak: *"Bütün bunlar neden? Şeyh benden ne istiyor? Onun benim canımı alması için bir hata ya da kusur mu işledim? Ben sultanın kölesi olduğum kadar onun da kölesiyim. İşte ben elinizdeyim, istediğinizi yapın"* demiştir. Bu olaydan haberdar olarak vezirine çok öfkelenen Sultan Celaleddin, ortaya çıkan beş fedainin vezirin çadırının önünde yakılmasını emretmiştir. İsmâîlî fedâiler ateşe kendi istekleri ile atlanmışlar, yanarken de; *"Biz Üstad-ı azam'ın dostlarıyız"* diye haykırmışlardır. İsmâîlî fedailerinin cesareti ve şeyhlerine olan bağlılıkları herkesi dehşete düşürmüştür. Alamut şeyhi, Harezmsâh Celaleddin'in beş fedaiyi yaktırmasından vezir Şerefü'l-

³⁵ İbnü'l-Esîr, c. X, s. 356; Ebu Şâme, c. V, s. 121; İbnü'l-Furât, V, 120; Yâfî, IV, 13; Makrîzî Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir, *es-Suluk li-Ma'rifeti'l-Muluk*, (thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), c. I, s. 294.

³⁶ İbnü'l-Furât, s. 154.

³⁷ Süyûtî Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Târîhu'l-Hulefâ*, (thk. Muhammed Muhyüddin Abdülhamit, Kahire: el-Mektebetü't-Ticâretü'l-Kübrâ, 1969), s. 353.

mülk'ü sorumlu tutmuş, Şerefü'l-mülk her bir fedai için 10 bin dinar ceza ödemiş, ayrıca Alamut hâkiminin Harezmsah'a ödediği yıllık 30 bin dinar vergiyi 10 bin dinara düşürmüştür.³⁸

Buna benzer bir olayda Selâhaddin Eyyübî ile alakalı olarak anlatılmaktadır. Suriye İsmailî reisi, Selâhaddin Eyyübî'ye bir elçi göndermişti. Selâhaddin Eyyübî birkaç defa İsmâîlîlerin suikastına maruz kaldığı için elçinin tedbirli bir şekilde huzuruna alınmasını emretmiştir. Selâhaddin Eyyübî'nin huzuruna alına İsmâîlî elçisi reisinin gönderdiği mesajı sadece sultana söyleyebileceğini, huzurda bulunanların dışarıya çıkarılmasını istemiştir. Selâhaddin Eyyübî, İsmâîlî elçisine güvenmeyerek, en güvendiği iki memlûkünün yanında kalmasını emretmiş; *"Bu memlûkler benim oğullarım gibidir. Bunlar benden asla ayrılmazlar, ne söyleyeceksen bunların yanında söyle, ya da çek git"* demiştir. Bu söz üzerine İsmâîlî elçisi sultana bu derece yakın olan memlûklere dönerek; *"Şayet ben size Üstad-ı azam adına sultanı öldürmenizi emretseydim. Bu emri yerine getirir miydiniz ?"* diye sorması üzerine memlûkler kılıçlarını çekerek emre hazır olduklarını söylemişlerdir. Karşılaştığı manzara karşısında şaşkına dönen Selâhaddin Eyyübî, İsmâîlîlerle saldırmazlık anlaşması yapmıştır. Daha sonra İsmâîlî elçisi deşifre olan iki İsmâîlî fedaiyi de alarak Selâhaddin Eyyübî'nin yanından ayrılmıştır.³⁹ Bu iki örnek İsmâîlîlerin devrin en güçlü sultanlarının ordusuna ve en yakınlarına kadar sızmış olduklarını göstermesi açısından çok önemlidir.

Aynı zamanda ileri görüşlü bir yönetici olan Celaleddin III. Hasan, Moğol tehdidinin farkına erken vararak, Cengiz Han'ın Maveraünnehri ele geçirmesinden hemen sonra Ceyhun'un batısından ona tabiiyetini ilk bildiren ilk yönetici olmuştur.⁴⁰

Celaleddin III. Hasan Ramazan 618/ Kasım 1221 yılında vefat edince yerine dokuz yaşındaki oğlu III. Muhammed "Alâeddin" ünvanıyla Alamut şeyhi olmuştur. III. Muhammed ilk olarak babasını zehirledikleri gerekçesi ile babasının Sünnî eşlerini ve halasını idam ettirmiştir. III. Hasan'ın ölümünden sonra Nizarî-İsmailîler Sünnîliğe geçiş kararını resmen geri almadıysa da yavaş yavaş Sünnî uygulamaları bırakıp, İsmâîlî kimliklerine geri dönmüşlerdir.⁴¹

Sonuç

İsmâîlî inancına sahip olan Bâtınîler İslâm toplumu içinde son derece gizli bir şekilde yapılanarak kendilerine düşman olarak gördükleri devlet, din ve iş adamlarına suikast düzenleyerek İslâm toplumuna büyük bir korku ve zarar vermişlerdir. Bâtınîler, Alamut kalesini merkez edinen şeyh adını

³⁸ Nesevî, s. 230; Lewis, s. 73.

³⁹ Lewis, s. 93.

⁴⁰ Cüveynî, 576.

⁴¹ İbnü'l-Esîr, c. X, s. 429; Zehebi, c. XIII, s. 541.

verdikleri hükümdarları tarafından yöneltiyor, onun emriyle suikastlarını gerçekleştiriyorlardı. Bâtnîlerin gözünde şeyhleri Müslümanların meşru lideriydi. Ona tabi olmayan yöneticiler gâsıb olarak kabul edilmekteydi. Ancak 1210-1221 yılları arasında Alamut şeyhi olan Celaleddin III. Hasan Nev Müselman kendisinden önceki Alamut şeyhlerinin aksine Şî-İsmâîlî inancından vazgeçerek Sünnî İslâm akidesini benimsemiş, İslâm dünyası ile intibak sağlamanın yollarını aramıştır. Bu bağlamda Sünnî İslâm dünyasının lideri Abbâsî halifesi Nâsır li-Dinillâh'a sadakat yemini etmiş, dönemin güçlü Sünnî İslâm devletleri Eyyübîler ve Harezmsâhlarla anlaşmanın yollarını aramış, Sünnî devlet adamların kızlarıyla siyasi evlilikler yapmıştır.

Celaleddin III. Hasan'ın İslam şeriatına dönüşü ve Ehl-i sünnet mezhebinin lideri sayılan Abbâsî halifesi ile anlaşması tarihçiler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazı tarihçilere göre Celaleddin III. Hasan'ın çabaları gerçek bir ihtidanın, geçmişlerin yanlış, inanç ve adetlerinden vazgeçmenin ve kendi halkını gerçek İslâm'a döndürmenin bir ifadesidir. Ancak tarihçilerin diğer bir kısmına göre ise Celaleddin III. Hasan'ın ihtidası siyasî ve politik bir durum, riyakârlık ve takiyyenin bir eseridir. Zira babası ve dedesi uygulamaları ile bütün İslâm dünyasının tepkisini çekmiş, İsmâîlîler bölge hükümdarlarının saldırı ve takibatlarına maruz kalmışlardır. Celaleddin III. Hasan, politik bir manevra ile ihtidasını ilan ederek, İsmâîlîlerin aleyhine olan umumi havayı İsmâîlîlerin lehine çevirmiştir.⁴² İsmâîlî liderinin halifeyle anlaşma yapması her iki taraf açısından da iyi olmuştur. Halife, İslâm dünyasında son derece etkin olan bu gizli örgütten gerektiğinde istihbarat gerektiğinde düşmanlarından kurtulmak için istifade etmiş, İsmâîlîler ise halife ile anlaşarak Müslüman devlet adamlarının takibatından kurtulmuşlardır.⁴³

Celaleddin III. Hasan bütün çabalarına rağmen zamanın Sünnî İslâm dünyasının en güçlü hükümdarı Harezmsâh Alâeddin Muhammed'den aynı sıcak ilgiyi görememiştir. Hatta Halife Nâsır li-Dinillâh ile Celaleddin III. Hasan arasındaki yakın ilişki, Harezmsâh tarafından halifeye karşı yöneltilen en büyük suçlamalardan biri olacaktır. Celaleddin III. Hasan'ın 618/1221 yılında vefat etmesinden sonra İran İsmâîlîleri onun çizdiği yoldan gitmemişler, her ne kadar resmi olarak Sünnî inancından ayrıldıklarını ilan etmeseler de yavaş yavaş Sünnî uygulamalardan vazgeçmişlerdir. 1258 yılında Moğollar tarafından Alamut kalesinin alınıp tahrip edilmesinden sonra İran'da İsmâîlîlik siyasi yönden sona ermiştir.

Kaynakça

Barthold, Vasilij Viladimiroviç, *Halife- Sultan*, çev. İlyas Kamalov, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006.

⁴² Ebû Şâme, c. V, s. 120; Cüveynî, s. 334; Zehebi, c. XIII, s. 691; Lewis, s.69.

⁴³ Daftary, s. 569.

- Cüveynî Alaaddin Ata Melik, *Tarih-i Cihan Güşâ*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Ebü'l-Ferec, İbnü'l-İbrî Barhebracus Yuhanna, *Abû'l-Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yayınları, 1945.
- Ebü Şâme, Şihabüddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. İsmâil, *Kitâbü Ravzateyn fi Ahbâri Devleteyn en-Nûriyye ve's-Selâhiyye*, thk. İbrahim Şemsüddin, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- Ebuzziya Tevfik, *Hasan bin Sabbah*, Kostantiniye: Matbaa-i Ebuzziya, 1300.
- Eyyübî, Muhammed b. Takıyyüddin Ömer İbn Şahinşah, *Mizmârü'l-hakâik ve Sırrü'l-Halâik*, thk. Hasan Hebeş, Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme li'l-Kitâb, 2005.
- Faruk Ömer Fevzi, *el-Hilafetü'l-Abbâsiyye: es-Sukût ve'l-İnhiyâr*, Amman: Dâru'ş-Şürûk, 1998.
- Daftary, Ferhad, *İsmaililer: Tarihleri ve Öğretileri*, çev. Erdal Toprak, İstanbul: Doruk Yayınları, 2005.
- Hemedânî, Reşidüddin Ebü'l-Fazl b. Ebi'l-Hayr Fazlullah, *Camiü't-Tevarih*, yay. Ahmet Ateş, Ankara: TTK Yayınları, 1957.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddin b. Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh*, thk. Ebü'l-Fida' Abdullah el-Kâdî, Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1987.
- İbnü'l-Furat, Nasırüddin Muhammed b. Abdürrahim b. Ali, *Târîhu İbni'l-Furat*, thk. Hasan Muhammed Şemma', Basra: 1970.
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felah Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb*, thk. Abdülkadir Arnaut, Mahmûd Arnaut, Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1991.
- İbnü's-Sâî, Ebû Talib Taceddin Ali b. Enceb b. Osman, *el-Câmiü'l-Muhtasar fi Unvâni't-Tevarih ve Uyûni's-Siyer*, nşr. Mustafa Cevad, Bağdat: Matbaatü's-Süryaniyye el-Katolikiyye, 1934.
- İlhan, Avni, *"Bâtıniyye"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992, c. V, s. 190-191.
- İmadüddin Katib Muhammed b. Muhammed b. Hamid el-İsfahani, *Kitabu Tarihi Devleti Âli Selcuk*, Bündari Muhtasarı Mısır: Şeriketü Tab'ı Kütübi'l-Arabiyye, 1318/ 1900.
- Lochart, Laurence, *"Hasan Sabbah ve Haşîşiler"*, çev. Süleyman Tülücü, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26, (2006): 231-238.
- Lewis, Bernard, *Haşîşiler Ortaçağ İslâm Dünyasında Terörizm ve Siyaset*, çev. Ali Aktan, İstanbul: Sebil Yayınları, 1995.
- Madelung, Wilferd, *"İsmâilîlik: Eski ve Yeni Davet"*, *Dini Araştırmalar Dergisi* 25, (2006): 281-294.

Makrîzî Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir (845/1442), *es-Suluk li-Ma'rifeti'l-Muluk*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997.

Nesevî, Şihabüddin Muhammed b. Ahmed b. Ali (639/1241), *Sîretü Sultan Celâlüddin Menkübertî*, thk. Hafız Ahmed Hamdi, *Dâru'l-Fikri'l-Arabî*.

Öz, Mustafa, "Nizâriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, c. XXVII, 200.

Özaydın, Abdülkerim, " *Alamut*", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, c. II, s.336-337.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Kızıoğlu, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târîhi'l-A'yân*, Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, Haydarabad, 1370/1951.

Süyûtî Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Târîhu'l-Hulefâ*, thk. Muhammed Muhyuddin Abdülhamit, Kahire: el-Mektebetü't-Ticâretü'l-Kübrâ, 1969.

Şentürk, Onur Kutlu, "Ortaçağ Nizârî İsmâîlîlerinde Fedailik Kurumu", Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Waterson, James, *Alamut'un Fedaileri*, çev. Özgür Özol, İstanbul: İkon Yayınları; 2012.

Yâfiî, Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemâni, *Mir'âtü'l-Cenân ve İbretü'l-Yakzân fi Ma'rifeti Havâdisi'z-Zamân*, nşr. Halil Hasûr, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1471/1997.

Zehebî, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhü'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhir ve'l-A'lâm*, thk. Beşar Avad Maruf, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1424/2003.

